

Forord

I anledningen af 40-året for 1968 er den 42. *Årbog for Uddannelseshistorie* blevet til under dette tema og givet titlen *Ånden fra '68 – kilder, opgør og håb*. Årstallet 1968 er af historikere blevet beskrevet som et ”knæk i historien.”¹ Særligt universitetshistorien har en naturlig cæsur i maj '68, hvor optøjer over hele verden blandt universitetsstuderende fik vidtrækkende politiske følger, i hvert fald i visse vestlige lande. Den komparative historiker Thomas Etzemüller opfatter dog denne diskontinuitet langt bredere, som en generationskonflikt og et modernitetsskub – en stille revolution. I forhandlinger mellem det gamle ”establishment” og de unge, både individuelt og kollektivt, skete en forvandling fra et mere eller mindre stærkt hierarkisk og autoritært struktureret efterkrigssamfund til et moderne, pluralistisk, liberal-demokratisk konsum- og velfærdssamfund med ”postmaterielle” livsplaner. Både Etzemüller og den norske samfundsforsker Ragnvald Kalleberg² hæfter sig ved den radikaliserede venstreorienterede sprogbrugs diffusion ud i hele civilsamfundet. Det blev ikke blot universitetseteliten, der oplevede en revolution, men hele samfundet blev præget af disse nye livsformer og måder at argumentere på. Etzemüller nævner elev- og lærlingeforeninger, miljøbevægelser, anti-atomkraftbevægelser, kvindefrigørelse, seksuel frigørelse osv. ”Med parolerne ’Bryd professorvældet’ og ’Medbestemmelse NU’ gik studenteroprøret i 1968 sin gang på de danske universiteter. Forstærket af styrelseslovens tilblivelse i de følgende år er de markante ændringer på universitetet, som i mange andre lande, fremtrædende i den danske myte om 1968. Men ligeledes – og med parallel til Etzemüller og Kallebergs iagttagelser – er mange flere forandringer på det danske uddannelsesområde blevet knyttet til årstallet: skoledemokrati, gymnasiedemokrati, rundkredspædagogik, generelle eksperimenter med undervisningsformer og den politiske og strukturelle indretningen af vores uddannelsessystem.

Myten om 1968 spiller os til stadighed et pus i den samtidige debat og udvikling. Alle de store aviser har i dette jubilæumsår været fulde af diskussioner om ikke blot, hvad der skete, men også, hvad det har betydet. Både internationalt og nationalt er der i år blevet afholdt seminarer om spørgsmålene – f.eks. havde RUC

¹ Thomas Etzemüller (2005): *1968 Ein Riss in der Geschichte. Gesellschaftlicher Umbruch und 68er-Bewegungen in Westdeutschland und Schweden*. Kontanz: Universitätsverlag Kontanz.

² Ragnvald Kalleberg (1998), *Studenter i det sivile samfunn: et perspektiv på norske ”studentopprørere”*. In Guri Hjettnes (red.), *Universitetet og studentene. Oprør og identitet* (s. 52-86). Oslo: Universitetet i Oslo - Forum for universitetshistorie.

et forskningssymposium under navnet *Omkring '1968'* i maj måned. Også i år udkom den omfattende bog om studenteroprøret 1968 – og det der fulgte af de to unge historikere Thomas Ekman Jørgensen og Steven L.B. Jensen.³ Interessen for dengang året hed 1968 og hvad det siden har ført med sig er uomtvisteligt tilstede i mange fora og både blandt de dengang involverede og generationerne, der følger. Vores statsminister Anders Fogh Rasmussen (V) har som borgerlig/liberal politiker tydeligvis et ambivalent forhold til ånden fra '68. Han har offentligt prist '68 for at være en positiv fornyelse af den politiske kultur, senere taget afstand fra rundkredspædagogik fra folketingets talerstol og endelig taget denne udtalelse til sig igen. 1968 er en svær og varm kartoffel, selv for en statsminister, der godt vil forholde sig kritisk og selvstændigt til Danmarks erindringshistorie. Og alligevel ved vi tilsyneladende alle, hvad der tales om – idet vi hurtigt stiller os for eller imod. De fleste af os bærer således rundt på en forestilling om 1968 – uden vi nødvendigvis selv var med – og med referencer til forskellige erfaringer og normative horisonter fortolkes og tegnes myten forskelligt.

Det vi har sat os for i denne årbog er at sætte myten under en kritisk lup. Denne gang med et mere fokuseret blik på uddannelsesområdet. Vi vil således forfølge spørgsmålet om, hvordan ånden fra '68 ser ud i bakspejlet, når den bliver beskrevet af nogle af vores samtidige uddannelseshistoriske forskere. Vi har i årbogen tilstræbt et kalejdoskop af perspektiver, hvor forfatterne skriver om begivenhederne knyttet til årstallet indefra, udefra, nedefra og ovenfra – hvor forfatterne selv har været hvirvlet ind i tidens processer, holder dem ud i udstrakt arm og underkaster dem deres videnskabelige undersøgelser, eller hvor de i kraft af deres unge alder tilbyder et andet perspektiv. Det lokale, det nationale og det internationalt komparative blik bliver forskellige niveauer for de enkelte historiske analyser, hvilket udpeger og udfolder kompleksiteten i udviklingen.

Årbogens tre første artikler sætter fokus på folkeskolen. Ellen Nørgaard analyserer i årbogens første artikel '68 og folkeskolens forandring den skolebogs kritik, der udspillede sig i 1960'erne. Nørgaard diskuterer blandt andet, hvordan – og hvorvidt – skolebogs kritikken kan ses i forhold til den mere generelle samfundskritik, der knytter sig til 1968. I artiklen *Progressive pædagogikformer 1970-2005 – mere et barn af velfærdsstat end af "1968"* foretager Trine Øland en sammenligning af 1970 og 2005 og viser, hvordan den progressive pædagogik i folkeskolen historisk antager forskellige former. Udover at analysere den progressive pædagogiks særlige former i henholdsvis 1970 og 2005 understreger hun, hvordan former-

³ Thomas Ekman Jørgensen & Steven L.B. Jensen (2008): *1968 - og det der fulgte. København: Gyldendal.*

ne må forstås i forhold til den foranderlige nationale og velfærdsstatslige kontekstualisering. Derved afviser Øland også at de progressive pædagogikformer entydigt kan føres tilbage til ”oprøret i 1968”. Susanne Wiborg sætter udviklingen på skoleområdet ind i et internationalt perspektiv i artiklen *Socialdemokrati og skolepolitik: et komparativt perspektiv*. Wiborgs særlige fokus er betydningen af den socialdemokratiske dominans i det politiske system for fremkomsten af enhedsskolen. I en anden del af uddannelsessystemet finder vi udvalgsarbejdet om forsøgsgymnasier – en måske ofte overset del af de nye tiltag i tiden omkring 1968. Dette er ikke desto mindre emnet for artiklen *Forsøgsgymnasierne – et barn af 1968?*, hvor Christian Larsen undersøger baggrunden for oprettelsen af forsøgsgymnasierne, den udenlandske inspiration, og hvilken indflydelse 1968 fik i denne sammenhæng.

Ernst Goldschmidt tager i artiklen *Socialdemokratiet og styrelseslovene af 1970 og 1973* fat i styrelseslovens tilblivelse. Ernst Goldschmidt har som tidligere ansat i undervisningsministeriet medvirket ved udarbejdelsen af lovforslag og ved lovenes følgende administration, men skriver her primært som historiker. Artiklens detaljerede fremstilling afslører et nært kendskab til beslutningsprocesserne og er suppleret med en række samtaler med involverede aktører, der 30 år senere diskuterer begivenhederne. I artiklen *Styrelsesloven: Den glemte alliance* tager Else Hansen også fat i tilblivelsen af styrelsesloven for universiteterne, og hvordan den kunne blive vedtaget i 1970. I dette afviser Hansen at se den som en ensidig konsekvens af studenteroprøret. Ydermere diskuterer Hansen, hvordan styrelseslovens oprindelse er blevet fortolket i 1980'erne og senest efter gennemførelsen af Universitetsloven i 2003. I et detailstudie af Historisk Institut på Århus Universitet bekræfter John V. Jensens artikel *Blandt munkemarxister og kapitallogikere* på den ene side en udvikling fra 1968 til begyndelsen af 1970erne, hvor de studerende og oprørerne gik fra bløde venstredrejede og frihedssøgende dagsordner og over til dogmatisk kapitallogik. Denne skærpelse af det marxistiske synspunkt, mener Jensen, kom til at dominere dagsorden for mange på historisk institut. Men når dette er sagt er Jensens pointe, at det kom til at dominere Historisk Institut på Århus Universitet totalt ikke på noget tidspunkt. Spøgelsets omfang er overvurderet i retrospekt. Kim Helsvigs artikel *Positivismestriden og studentopprøret i norsk pedagogikk* bygger på hans doktorafhandling, som blev anmeldt i sidste års Årbog for Uddannelseshistorie. Hans blik på norske forhold er interessant for vores danske synspunkt, da han i Norge beskriver en alliance, der nok kan overraske en dansker: opgøret med teknokratiet og den instrumentelle Dewey-pædagogik i 1968 og frem skete med støtte fra både kristne pædagoger fra Indre Mission og gamle norske målsmænd, altså folk med ophav i opgøret med danskheden hundrede år før. Denne cocktail, mener Helsvig, førte til et fald i videnskabeligt etos for pædagogikfaget. Et spændende synspunkt og en nøgle til en genlæsning af dansk pædagogiks udvikling siden '68.

I lyset af artikelforfatternes individuelle analyser kan myten om 1968 med en parallel til Michel Foucaults forståelse af historiske dokumenter forstås som et 'monument' i tiden.⁴ Derved understreges relevansen af at underkaste forestillingen om 1968 en nærmere granskning, indplacere året og de begivenheder det repræsenterer i tiden og forbinde dem til fortiden og eftertiden, hvormed vi måske kan forstå, hvorfor årstallet rummer den kraft, som det gør. De indbudte forfattere udspænder (og opløser) således begivenhederne i og idéerne om 1968 som værende del af processer i tid, der både er spundet sammen med fortiden, og som fletter sig ind, omformes og udkrystalliseres i de følgende 40 år. Måske er det ligefrem sådan at myten kaster skygger indover både den foregående og efterfølgende periode, hvilket gør det svært at udskille andre og afgørende bevægelser?

Bidragyderne til debatsiderne i dette nummer diskuterer, hvorvidt jubilæet, 40-året for det mytiske årstal 1968, skal fejres eller begrædes. Fra venstre og højre, i politik og i pædagogisk fagvidenskab erindres og fortolkes studenteroprørets mange facetter. Debattørerne har alle været uløseligt vævet sammen med processerne, delagtige på hver deres måde. De to første bidragydere skriver så at sige inde fra det politiske system. Hvor undervisningsminister Bertel Haarder (V) gør op med fortiden i indlægget *Fra galskab til frugtbar dialog*, skriver Marianne Jelled (MF for Det Radikale Venstre) under titlen: *Der var brug for 68. Og det er der måske stadig?* De to næste debattører har i perioden begge markeret sig inden for uddannelsesforskningen. Professor emeritus Thyge Winther-Jensen skriver om sine minder om studenteroprøret og dets konsekvenser på Institut for Pædagogik på Københavns Universitet. Professor emeritus Erik Jørgen Hansen udlægger både positive og negative sider af studenteroprøret i 1968, men spørger også om der overhovedet er noget at fejre. En af Hansens konklusioner er, at det måske er ved at være tid til et nyt oprør på landets universiteter!

Hvorvidt ånden fra '68 forstås som en dyrebar arv og et levende håb eller et uhyggeligt forfald, der stadig skal gøres op med, står altså til diskussion. Der til kommer den simple iagttagelse, at politik og udvikling altid sker som opgør med bestemte eksisterende positioner og holdninger. Ingen filosof, politiker eller pædagog agerer på ny uden et fundament i det eksisterende. Både den klassiske venstrefløj og højrefløj har gjort dette. Venstrefløjen definerede ved den franske revolution sig selv som et opgør med *l'ancienne regime* – alt eksisterende skulle nedbrydes, for at det nye kunne komme frem – kirke, universitet, kongemagt – alt skulle væk. Inden for det gamle Venstres skoletænkning i Danmark var slag-

⁴ Michel Foucault (2002): *The Archaeology of Knowledge*. Trans. A.M. Sheridan Smith. New York: Pantheon.

ordet fra Grundtvig og frem: væk med den sorte skole. Et bestemt billede af det forgangne tegner konturerne af den nødvendige retning, som enhver reform må og skal tage. Uddannelseshistorie bliver derved disse opgørs og reaktioners historie – og den professionelle historieskrivning bliver et stadigt korrektiv til de spørgsmål, der definerer politiske og personlige identiteter. Vores sprogbrug i titlen til denne årbog vækker måske minder for historikere. Meget historieskrivning om det demokratiske gennembrud i midten af det nittende århundrede tog udgangspunkt i erindringen om ”ånden fra ’48.” Ved valget af samme ord ånd antyder vi, at vores generationer på lignende måde har været vidner til et mærkeår, som vi nu er i færd med at fordøje betydningen af: ”Ånden fra 68.”

Den åbenlyse relevans af emnet for dagens debat har også vist sig i den store interesse for at skrive her i årbogen – dette hvad enten resultatet har været at undergrave, forkaste eller bekræfte myten om 1968. Vi kan konkludere, at der er mange historier om 1968, men det handler ikke i dette tilfælde om, hvem der har retten til historien. I stedet er det en statusopgørelse over forståelserne og betydningen af myten knyttet hertil, hvilken betydning de har for, hvor vi står i dag, og dermed også en kvalificering af den igangværende dialog herom.

Årbogen bringer igen i år Signe Holm-Jensens detaljerede og værdifulde dækning af, hvad der er sket på uddannelsesområdet igennem det sidste år. Dette sker under titlen *Fusioner og privatiseringstendenser – Uddannelserne i folketingsåret 2007-2008*. Christian Larsen har også opdateret den uddannelseshistoriske bibliografi, og vi bringer tillige en række anmeldelser af aktuelle uddannelseshistoriske bogudgivelser. Vi takker forfattere, debattører og alle andre, der med usædvanlig entusiasme har muliggjort tilblivelsen af årets årbog. Samtidig ønsker vi alle læsere god og berigende læselyst!

*Jesper Eckhardt Larsen, Børge Riis Larsen,
Lisa Rosén Rasmussen og Susanne Wiborg*